

mî, Sayrafi'nin Dâvûd b. Süleyman b. Huzeyme'den aldığı bir hadisi eserinde kaydetmiştir (*Tabakât*, s. 501-502).

BİBLİYOGRAFYA :

Sülemî, *Tabakât*, s. 501-504; Kuşeyrî, *er-Risâle*, I, 175; II, 446; Hücvîrî, *Keşfü'l-mahcûb* (Uludağ), s. 95; Câmî, *Nefehât*, s. 115-116; Şarânî, *eş-Tabakât*, I, 107; Köstendilli Süleyman Şeyhî, *Bahrü'l-velâye: 1001 Süft* (haz. Sezal Küçük – Semih Ceyhan), İstanbul 2007, s. 139; Süleyman Ateş, "Cüneyd-i Bağdâdî", *DİA*, VIII, 119.

SÜLEYMAN ULUDAĞ

Sayyâdî

SAYVAN

(bk. ÇADIR).

SAYYÂDÎ

(الصيادي)

Ebû'l-Hüdâ Muhammed b. Hasen Vâdî
b. Alî es-Sayyâdî er-Rifâî
(1850-1909)

Rifâî şeyhi.

Hama ile Halep arasındaki Maarretünnu'mân kasabasının Hânşeyhün köyünde doğdu. Ebû'l-Hüdâ künyesiyle tanınır. Aslen Rifâî-Sayyâdî şeyhi olmakla birlikte bazı eserlerinde Hâlidî nisbesini de kullandığı görülmektedir. Ancak Hâlidîye tarikatıyla münasebeti konusunda bilgi bulunmamaktadır. Küçük yaşta tahsil için Maarretünnu'mân'a gönderildi. Aynı yıllarda babası Hasan Vâdî, Rifâî tarikatına intisap etti. Halepli Rifâî şeyhi Hayrullah Efendi ve Bağdatlı Rifâî şeyhi Muhammed Mehdî er-Ruvvâs ile irtibat kurdu. Ebû'l-Hüdâ, babasının Rifâî tarikatının Hânşeyhün'daki halifesi olduğunu ve bir zâviyesinin bulunduğunu zikreder.

1860'larda Halep müftüsü ve Rifâî şeyhi Bahâeddin er-Ruvvâs'a intisap ederek hilâfet alan Ebû'l-Hüdâ aynı yıllarda, türbesi Hânşeyhün yakınlarında bulunan ve Rifâîye tarikatının Sayyâdiye kolunun piri olan Ahmed es-Sayyâd'ın (ö. 670/1271) soyundan geldiğini belirterek Sayyâdî nisbesini kullanmaya başladı. 1867'de Hânşeyhün'da Rifâîler ile Kâdirîler arasında çıkan anlaşmazlığı çözümlmek için Dimaşk'a giderek kendisinin de bir Rifâî olduğu belirtilen Dimaşk müftüsü Maarretünnu'mân-ı Emîn Cündî'den yardım talep etti. Bu ziyaretin ardından Ahmed es-Sayyad Türbesi türbedarlığını ve Hânşeyhün'un yönetimini üstlendi. 1870 civarında İstanbul'a gitti. Muhtemelen bu sırada, Mecelle Cemiyeti üyesi olan Emîn Cündî'nin deste-

ğiyle Halep yakınında nüfusunun çoğunluğunu Nusayrîler'in oluşturduğu küçük bir kasaba olan Cısrüşşugûr nakîbüleşraflığı görevine getirildi. 1874'te Halep nakîbüleşraflığına tayin edildi.

Mayıs 1876'da Sultan Abdülaziz'in tahttan indirilişinden sonra Halep nakîbüleşraflığı görevinden alınan Sayyâdî 31 Ağustos'ta II. Abdülhamid'in tahta çıkması üzerine eski görevine iade edildi ve Haremeyn pâyesini verildi. Aynı yılın sonlarında Halep müftüsü Muhammed Kudsi'nin torunu ve arkadaşı Abdülkâdir Kudsi ile beraber İstanbul'a gitti ve saraya kabul edildi. Ardından Meclis-i Meşâyih reisliğine tayin edildi, ancak daha göreve başlamadan Haziran 1878'de beklenmedik bir kararla Halep'e geri gönderildi. Padişahın bu kararında, Kânûn-ı Esâsî'nin askıya alınmasından sonra *Dâ'îr-Reşâd* adlı eserinde Meclis-i Meb'ûsan'ı savunduğu hususunda yapılan şikâyetlerin etkili olduğu belirtilir.

Sayyâdî 1878'in son aylarında tekrar İstanbul'a döndü. Sultanın onun İstanbul'a dönüşüne izin vermesinde mâbeyinci Hacı Ali ve Osman beylerin tesirinin bulunduğu rivayet edilir. Bu tarihten itibaren Sayyâdî'ye çok ilgi gösterildi. Resmî bir görevi olmadığı halde önce İstanbul, ardından 1879'da Anadolu kazaskerliği pâyesini verildi. Daha sonra ilmiye rütbelerinin en yüksek mertebesi olan Rumeli Kazaskerliği pâyesini ısrarla talep etti ve nihayet 1885'te bu talebi yerine getirildi. Devlet tarafından kendisine tahsis edilen maaş 1882'de 1200 kuruştan 4500 kuruşa yükseltildi. 1878'de üçüncü rütbe Mecdî, 1882'de birinci rütbe Mecdî, 1892'de Altın Liyakat madalyası ve 1893'te Murassa' Mecdî nişanı ile taltif edildi. Devlet desteği Sayyâdî ile sınırlı kalmadı; oğlu Hasan Hâlid Şûrâ-yı Devlet üyesi, kardeşlerinden Abdürrezzak Efendi Meclis-i Mâliye üyesi, Nûreddin Efendi Meclis-i Maârif üyesi yapıldı ve kendilerine çeşitli pâyeler verildi. Ay-

rica yeğeni ve kız kardeşi gibi diğer bazı aile fertlerine maaş bağlandı. Onun girişimleriyle Sayyâdî sülâlesinin yanı sıra Suriye ve Halep bölgesinde Rifâî tarikatının önde gelen ailelerinden Keyyâfî, Harîrî ve Cündîler'in mensupları da askerlikten muaf tutuldu.

Sayyâdî 1878'de İstanbul'a geldiğinde Beşiktaş Abbas Ağa mahallesinde bir eve yerleştirilmişti. Zamanla buranın yetersizliğinden ve sağlığına iyi gelmediğinden şikâyeti üzerine 1889'da padişah tarafından Serencebey Yokuşu'nda bir konak satın alınarak tefriş edildi, tekke ve ikametgâh olarak kendisine verildi. II. Meşrutiyet'in ilânından kısa bir süre önce Büyük Ada'ya taşındı. II. Abdülhamid'e yakınlığı sebebiyle yoğun eleştirilere mâruz kalan, bir tarikat şeyhi olmaktan ziyade büyücü, falcı, yılançı gibi sıfatlarla anılan ve hakında zındık olduğuna dair bir risâle kaleme alınan Sayyâdî, Meşrutiyet'in ilânının ardından bir ara Bekir Ağa Bölüğü'ne getirilerek sorgulandı. Bu sırada Anadolu veya Rumeli'ye sürgün edilmesi gündeme geldi. 28 Mart 1909'da Büyük Ada'da göz hapsinde iken vefat etti, vasiyeti gereği Beşiktaş'taki dergâhının haziresine defnedildi. Serencebey Yokuşu'ndaki emlâki Dârüşşafaka'ya devredildi. 1937'de naaşı Halep'te yaptırdığı cami, konak ve zâviyeden oluşan külliye'nin haziresine, babası Hasan Vâdî ve kardeşi Abdürrezzak'ın mezarlarının yanına nakledildi.

1878'den II. Abdülhamid döneminin sonuna kadar İstanbul'da kalması, dergâhının saraya yakın bir yerde bulunması ve saraydan sürekli iltifat görmesi Sayyâdî'nin dönemin politikalarında etkili olduğu izlenimine yol açmıştır. Gerçekte devlet yönetimi ve politikaları üzerinde ne kadar etkili olduğu bilinmemektedir. Ancak bazı Arap topraklarından İstanbul'a gelen misafirlerin ağırlanması işinin zaman zaman ona havale edildiği, özellikle II. Abdülhamid'in hilâfet politikasında ve bazı Arap vilâyetlerinde Osmanlı Devleti'nin güç ve otoritesinin artırılmasına yönelik faaliyetlerde buralarda yaygın olan Rifâî tarikatının bir şeyhi olarak nüfuzundan yararlanılmaya çalışıldığı belirtilmektedir. Öte yandan Sayyâdî ile Mâbeyin ikinci kâtibi Suriyeli İzzet Paşa ve diğer bazı üst düzey devlet erkânı arasındaki siyasî çekişmelerin ve kıskançlıkların zaman zaman sultanı sıkıntıya soktuğu söylenebilir. İstanbul'daki bütün tarikat çevrelerini yakından tanıyan Hüseyin Vassâf'ın *Sefîne-i Evliyâ*'sında Sayyâdî'ye yer vermemesi dikkat çekicidir.

Eserleri. 200'ün üzerinde eseri olduğu belirtilen Sayyâdî eserlerini Arapça olarak kaleme almış, siyasî nitelikli birkaç kitabı dışında tasavvufî konular üzerinde durmuştur. Bunların büyük bir kısmı Rifâî tarikâtı ve Sayyâdî ailesi hakkındadır. Önemli eserleri şunlardır: 1. *Dâ'ir-Reşâd li-sebîl'l-ittihâd ve'l-inkıyâd* (İstanbul, ts.). Osmanlı hilâfet ve saltanatını dinî yönden desteklemek amacıyla yazıldığı izlenimini veren eser Halep müftüsü Muhammed Kudsî'nin torunu, Sayyâdî'nin yakın arkadaşı ve saray kâtibi Abdülkâdir Kudsî tarafından Türkçe'ye tercüme edilmiştir. 2. *en-Nefhatü'n-nebeviyye fi hidmeti'l-hilâfeti'l-Hamîdiyyeti'l-'Osmâniyye* (İÜ Ktp., TY, nr. 4704). Muhteva bakımından *Dâ'ir-Reşâd'a* benzer ve II. Abdülhamid'in muhaliflerine karşı bir duruşu ortaya koyar. Önceki eserle birlikte yeni harflere aktarılarak *Hilafet Risaleleri* içinde yayımlanmıştır (haz. İsmail Kara, İstanbul 2002, I, 161-201, 203-251). 3. *Kılâdetü'l-cevâhir* (Beyrut 1301). Ahmed er-Rifâî'ye ve Rifâîyye tarikâtı tarihine, âdâb ve erkânına dair hacimli bir eserdir. 4. *Đav'ü's-şems* (I-II, İstanbul 1300). İslâm dini esaslarına dair olan eserin tahkiki neşri M. Selîm el-Hemâmî tarafından yapılmıştır (yayın yeri yok, 1974). 5. *Zahîretü'l-me'âd* (Mısır 1307). Biyografisi ve şeceresi bakımından önemli bir eserdir. Sayyâdî'nin diğer bazı eserleri de şunlardır: *Gunyetü't-tâlibîn* (Dimaşk 1390), *Nefehâtü'l-ımdâd* (Beyrut, ts.), *Hidayetü's-Sâ'î bi-sülûki tarikâtü'l-gavsi'r-Rifâ'î* (İstanbul, ts.), *Eşrefü'l-vesâ'il* (Dimaşk 1389), *Ukûdü'l-elmâs* (Mısır 1315), *Hizânetü'l-ımdâd* (Mısır 1326), *e't-Tarikâtü'r-Rifâ'îyye* (Beyrut 2002; trc. Mahmut Nedim Aksoy, Ankara 2005), *Ťarîku's-şavâb fi's-şalavâti 'ale'n-nebiyyi'l-evvâb* (trc. Mehmet Bayrak, İstanbul 2001). Sayyâdî'nin eserlerinin bir listesi *el-Kenzü'l-mu'tal-sem fi meddi yedi'n-nebî li-veledihi'l-hudâ zundîk*, İstanbul 1313; Velîyyüddin Yeken, *el-Ma'lûm ve'l-mechûl*, Kahire 1327, s. 90-104; Tahsin Paşa, *Abdülhamid'in Yıldız Hatıraları*, İstanbul 1931, s. 134-136; Ziya Şakir, *Yarım Asır Evvel Bizi İdare Edenler*, İstanbul 1943, I, 262-271; Edhem el-Cündî, *A'lâmü'l-edeb ve'l-fen*, Dimaşk 1954, I, 310-313; M. Selîm el-Cündî, *Târîhu*

Ma'arretinnu'mân (nşr. Ömer Rızâ Kehhâle), Dimaşk 1965, II, 215-228; L. S. Schilcher, *Families in Politics: Damascene Factions and Estates of the 18th and 19th Centuries*, Stuttgart 1985, s. 125-126, 206-207; Ayşe Osmanođlu, *Babam Sultan Abdülhamid: Hatıralarım*, İstanbul 1986, s. 25-26; Ş. Tufan Buzpinar, *Abdulhamid II, Islam and the Arabs: The Cases of Syria and the Hijaz (1878-1882)* (doktora tezi, 1991), University of Manchester, s. 96-101; Cezmi Eraslan, *II. Abdülhamid ve İslam Birliđi: Osmanlı Devleti'nin İslam Siyaseti (1856-1908)*, İstanbul 1992, s. 218-221; Zekî M. Mucâhid, *el-A'lâmü's-Şarkıyye*, Beyrut 1994, II, 578-581; Mahmut Nedim Bey, *Arabistan'da Bir Ömür: Son Yemen Valisi'nin Hatıraları veya Osmanlı İmparatorluğu Arabistan'da Nasıl Yıkıldı?* (haz. Ali Birinci), İstanbul 2001, s. 35-46, 61-70; Hasan es-Semâhî Süveydân, *Ebü'l-Hudâ eş-Sayyâdî fi âşârî mu'âşirih*, Dimaşk 2002; J. Gonella, "As-Sayyid Abû'l-Hudâ al-Sayyâdî in Aleppo", *The Empire in the City: Arab Provincial Capitals in the Late Ottoman Empire* (ed. J. Hanssen v.dğr.), Würzburg 2002, s. 297-307; T. Eich, *Abû'l-Hudâ eş-Sayyâdî*, Berlin 2003; a.m.f., "The Forgotten Salafî-Abû'l-Hudâ as-Sayyâdî", *WJ, XLIII/1* (2003), s. 61-87; a.m.f., "Abû'l-Hudâ, the Rifâ'îya and Shiism in Hamîdian Iraq", *Isl., LXXX/1* (2003), s. 142-152; Kemal H. Karpat, *İslâm'ın Siyasallaşması: Osmanlı Devleti'nin Son Döneminde Kimlik, Devlet, İnanç ve Cemaatin Yeniden Yapılandırılması* (trc. Şiar Yalçın), İstanbul 2004, s. 357; Muharrem Varol, *II. Abdülhamid'in Danışmanı Ebü'l-Huda Sayyadî'nin Hayatı, Eserleri ve Tesirleri* (yüksek lisans tezi, 2004), MÜ Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü; Baha Gürfirat, "Ebülhuda'nın II. Abdülhamid'e Sunduđu Arızalar", *BTTD, III/18* (1969), s. 27-28; Butrus Abu-Manneh, "Sultan Abdulhamid II and Shaikh Abulhuda al-Sayyâdî", *MES, XV/2* (1979), s. 131-153.

ŞİT TUFAN BUZPINAR

SAYYÂDİYYE

(الصيادية)

Rifâiyye tarikâtının
İzzeddin Ahmed es-Sayyâdî'ye
(ö. 670/1271)

nisbet edilen bir kolu

(bk. RİFÂİYYE).

SAZ

(ساز)

Türk mûsikisinde
mûzik aletlerinin tamamını
ifade eden bir terim,
daha çok halk müziğinde kullanılan
telli bir çalgının adı.

Terimin Farsça sâz kelimesinden Türkçe'ye geçtiği belirtilir. Farsça'da ve Türkçe'de farklı anlamları olan saz kelimesi her iki dilde de "mûsiki aleti" mânâsında kullanılmaktadır. Terim, Türk ve Fars kültürünün güçlü etkisiyle İÇ Asya'dan başlayarak

Akdeniz havzasını kapsayan coğrafyada yoğun bir kullanım alanı bulmuştur. Yazılı kaynaklardan izlenebildiği kadarıyla bu kullanımın son dört-beş asırdan önceki dönemlere taşınabilmesi güçtür. İhvân-ı Safâ, Kindî, Fârâbî ve İbn Sînâ'nın eserlerinde mûsikiyle ilgili kısımlarda saz kelimesine rastlanılmaktadır. Bu kaynaklarda "âlâtü'l-mûsiki" tabiriyle mûsiki icrasında kullanılan âletler genel bir ifadeyle anılır ve bazı mûsiki aletlerinin özelliklerine değinilir. Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî ile Yûnus Emre'nin şîirlerinde saz kelimesine tesadüf edilmekle birlikte bunların genel anlamda mûsiki aletlerini mi yoksa özel bir aleti mi belirttiği hakkında kesin bir görüş bildirmek zordur. XIV ve XV. yüzyıllarda sazın bazı tamlamalar içinde yer aldığı görülmektedir: "Sâz-ı dölâb, sâz-ı gâyibî, sâz-ı kâsât-ı çîni, sâz-ı murassa-ı gâyibî" gibi. XVI. yüzyılda Türkçe eserlerde "saz çalan, sâzende" yerine Arapça mutrib veya Türkçe çalgıcı kelimeleri kullanılmaktadır. Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*'sinde çeng, kudüm, tambura, çoğür, ney, davul, zurna gibi mûsiki aletlerini saz adıyla tanımlamış ve sazıcı, sâzende, sâzendegân kelimelerini mûsiki aleti çalan kişi veya topluluk adı olarak ifade etmiştir. Ayrıca saz kelimesinden türeyen "sazkâr" (makam adı), "sazkâr, sâzende" (saz çalan kişi), "saz semâisi" tabirleri klasik Türk mûsikisi terminolojisinde sıkça görülmektedir. Osmanlı Türk mûsikisinde yaklaşık beş yüzyıldan beri dinî ve din dışı mûsikide kullanılan aletleri tanımlarken saz terimine yer verildiği bilinmektedir.

Son dönemlerde sazları niteliklerine göre tasnif eden çok sayıda çalışma yapılmışsa da genellikle şu tasnif en fazla rağbet görenler arasında yer alır: Vurmalı sazlar (vurgu sazları), telli sazlar (kirişli sazlar), nefesli sazlar (üflelemeli sazlar). Bu sazlar ayrıca kendi içinde alt gruplara ayrılır ve kullanım alanlarına göre farklı kategoriler içinde yer alır. Halk arasında ince saz ve kaba saz adıyla anılan çalgı gruplarında kaba saz takımı davul ve zurnayı, ince saz takımı saz, kemane, darbuka, kaval gibi grupları kapsar. Bazı yörelerde ise ince saz takımı ile kastedilen cûmbüş, ud, klarnet, kanun ve darbukadır.

Tarihî kaynaklarda ve İÇ Asya Türk dünyası ile Anadolu halk dilinde "çalğı, çalgı, çalugu" kelimeleri mûsiki aletlerinin tamamını ifade etmek için kullanılır ve sazın anlamdaşdır. Son dört yüzyıl içinde saz ve çalgı kelimeleri zaman zaman birbirinin yerine kullanılsa da halk arasında her ikisinin bıraktığı iz farklıdır. Günümüzde